

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի է տարվանը 6 ռուբլի:
Առանձին համարները 5 կոպեկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմյանից խմբագրատան մէջ:

() տարագրագրացիք գրվում են ուղղակի
Тифлис. Редакция „Мелк“

Խմբագրատանը բաց է առաւտան 10—2 ժամ
(Կայի կիրակի և ամեն օրերից)

Հայտարարութիւնը ընդունվում է ամեն լի գումով:

Հայտարարութիւնների համար վճարում են
խաբանչիւր բառին 2 կոպեկ:

ԲՈՎԱՆԴԱՎՈՒԹԻՒՆ

Առաջին գաւառական լրագիրը.— Ներքին տեսչութիւնը Մի նկատողութիւնը համակ հուշացի Ներքին լրագրի.— Սառն լուրերը.— Խայտարարութիւնները.— Բանասիրական, խննդի:

ԱՌԱՋԻՆ ԳԱՆՈՒԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Ինչքան տարի շարունակ մենք յորդորում էինք մեր գաւառացի խնտիւղէնցիային հիմնել մեր Լնդրկովկասի գլխաւոր հայաբնակ քաղաքներում գաւառական թերթեր հայերէն լեզուով: Մենք յայտնում էինք մեր միտքը թէ ինչ պրոգրամայով պէտք է հրատարակվեն այդ տեսակ գաւառական լրագիրները: Ուրիշ կողմից մենք մի գործնական դժուարութիւն էինք գտնում միայն, այն է որ գաւառական քաղաքներում ցենզորներ չը լինելու պատճառով, լրագրի նիւթերը պէտք է ուղարկվեն Թիֆլիս և այդ պատճառով լրագիրը միշտ կուշանայ, կամ անկարող կը լինի հրատարակվել: Եւ յիշում ուրախ ենք որ վերջապէս իրադրութեցաւ առաջին գաւառական հայոց թերթը Լնդրկովկասում: Դա պ. Վասակ Պա-

պաջանեանի խմբագրութեամբ Լնդրկան քաղաքում հրատարակվող «Պասակ» շաբաթաթերթն է: Ուրախ ենք, նոյնպէս, որ կառավարութիւնը նշանակել է Լնդրկանում մի առանձին աստիճանաւոր լրագիրը քննելու համար. այսպիսով կը հեշտանայ լրագրի հրատարակութեան գործը և «Պասակ» խմբագրութիւնը հարկաւորութիւն չի ունենայ ուղարկել իր նիւթերը Թիֆլիսի ցենզորական մասնաժողովի ըննութեանը, որ ոչ թէ միայն շատ կը դժուարացնէր, բայց և անհնարին կանէր լրագրի հրատարակութիւնը:

Բայց ի՞նչ կը լինի ինքն «Պասակ» լրագիրը.— դեռ որոշ կերպով ոչինչ չենք կարող ասել: Եւ դե՞օք իր ուղղութեամբ կը համապատասխանի նա գաւառական թերթի պահանջին...

Գաւառական թերթի գլխաւոր նպատակը պէտք է լինի ըզբաղվել նոյն իսկ այն գաւառի ներքին, տնտեսական, հասարակական, մտաւոր, օրական հարցերով, որտեղ նա հրատարակվում է:

Եւ դէ երկու խոսքով, գաւառական թերթի բուն նպատակը, դորա մէջն է և պէտք է լինի

գաւառական թերթի ամբողջ պրոգրամը: Գաւառական թերթերը պէտք է լինեն այն փոքրիկ գետակները, որոնք ընկնելով մեծ գետի մէջ, մտնող են տալիս այդ վերջինին, աւելացնում են նրա նիւթը...

Ինչքան գիտնական, խելոք, ուսումնական, հանճարեղ իրան համարէր գաւառական թերթի խմբագիրը, քանի որ նա յանձն է առել գաւառական թերթի խմբագրի համեստ պաշտօնը, նա պէտք է իր պաշտօնը ճշգրտութեամբ կատարի, չը դուրս գայ իր յանձն առած դերից և չերեւակայի իրան, որ ինքն է մեծ գետը, որի մէջ ընկնելու են միւս փոքրիկ գետակներն ու աղբիւրները:

Ի՞նչ կասէիք դուք այն մարդու մասին, որ յանձն առնելով, թէ և շատ յարգելի, բայց այնու ամենայնիւ համեստ գործ մի գիւղում տարրական ուսումնական հիմնելու և կառավարելու, յայտնէր, որ այդ իր նոր հիմնած դպրոցը պէտք է դառնայ բարձրագոյն մի դպրոց, պէտք է դառնայ համալսարան... Եւ շուտ դուք կը ծիծաղէիք այդ տեսակ մարդու մասին...

Ուրիշ բան է որ ինքն խմբագիրը կարծում է իրան շատ գիտնական, շատ հանճարեղ և բոլոր միւս խմբագիրներից բարձր.— բայց այնու ամենայնիւ իր յանձն առած դերը նրան ստիպում է համեստութեամբ գործը առաջ տանել: Գաւառական թերթը չէ կարող յանդգնել վճռել ընդհանուր հարցեր. այդ տեսակ գործ պէտք է իր անմիջական նպատակներից դուրս լինի: Գաւառական, գիւղական դպրոցը երբէք չէ կարող համալսարանի, կամ մինչև անգամ միջնակարգ դպրոցի դերը խաղալ, թէ և այդ տեսակ դպրոցի տեսուչը գուցէ և հաւատացած է որ մի չար բաղդ նրան ստիպում է ապրել գիւղում և կառավարել մի գիւղական դպրոց, եթէ ոչ նա կարող էր լինել Բերլինի համալսարանի պրոֆէսոր...

Ինչ կը նշանակի հրատարակել մի գաւառական թերթ «Պասակ» վերնագրով և իր առաջին համարի մէջ յայտնել մի այդ տեսակ ինքնահաւան միտք: Մեր լրագիրը կը լինի ժամանակի օրագրութիւն. նա կընդունի իր մէջ ինչ որ ժամանակի ակնբները կը բերեն, կը հասցնեն նրան: Եւ

Ի Ե Ն Թ Ը

ԱՐԿԱՆՆԵՐ ՎԵՐՋԻՆ ՌՈՒՄԻՌՈՒԹԱԿԱՆ ՊԱՍԵՐԱԶՄԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ

Ի.

Վարդանը ամբողջ օրը ձիով ման եկաւ, անցաւ մի քանի գիւղեր, ամեն տեղ որոնելով պ. Գուգուկեանին: Նրա հարցով փորձին պատասխանում էին, թէ, այո, տեսել են մի երիտասարդ երկայն կոշիկներով, եւրօպական հագուստով, լայն զերայ սև գլխարկով, ահագին գաւազանը ձեռքին և տետրակներով ի պայուսակը կշտիք քարշ գցած: Եւ ամեն բերնից լսվում էր մի և նոյն կարծիքը, թէ նա խննդի էր:

Երեկոյան վարդանը վերադարձաւ ծերունի խաչօր տունը առանց գտնելու թափառալիկ երիտասարդին:

Երեւոյն խաչօր հովիւներից մէկը պատմեց Վարդանին, թէ նա տեսաւ երիտասարդին հարեւան գիւղում, և թուրք գլխագլքը հաւարված, նրան ծնծում էին. ինքը ճանաչեց, որ ծնծողը իր աղայի հիւրն էր և աղատեց կատաղած գիւղացիների ձեռքից:

«Եւս մի այսպիսի բան սպասում էի... ասաց

Վարդանը ինքն իրան, և դառնալով դէպի հովիւր, հարցրեց.

— Ի՞նչու համար էին ծնծում:
— Եւ չը հասկացայ, պատասխանեց հովիւր.— ուղում էի նրան աւանակի վրա դնել, և տուն բերել, բայց չընդունեց, ասաց, եւ իմ ոտով կարող եմ գալ: Ի՞նչ կը գայ, ոսկորների մէջ մի հատ էլ ողջ չի մնացել:

Այդ լուրը շատ տխրեցրեց Վարդանին. նա գիտէր, թէ ինչ բան է թուրք գիւղացու մուշտին, մանաւանդ երբ գործ է դրվում խեղճ հայի մարմնի վրա:

— Ո՞րտեղ թողեցիր նրան, հարցրեց հովիւրը:
— Վէս ճանապարհի վրա: Սրբովելով գալիս էր, Գեա օղայի մէջ ճրագը նոր էին վառել, երբ յայտնվեցաւ պ. Գուգուկեանը, յոգնած, և ոտքից ցլուխ ցնխոտված: Վարդանը սպասում էր, որ նա իսկոյն կը սկսէ պատմել գիւղացիների կատար վարմունքը իր հետ, բայց այդ մասին նա ոչինչ չը խոսեց, միայն նրա գէմբի վրա նկատված էր սաստիկ յուսահատութիւն դառն ատելութեան հետ:

Նա անցաւ, և թէք ընկնելով, պառկեց օղայի մի կողմում, թեքը դնելով բարձի վրա:

— Դուք կարող էք տալ ինձ մի փոքր ծխախոտ խնդրեց նա Վարդանից:— Խմը սպասվի է:

— Խալոյն, պատասխանեց Վարդանը և ծխախոտի տուփը տուեց նրան:

Նա զոգզոգուն ձեռքով շինեց մի պապիրոս և սկսեց ծխել:

— Կատարեալ օրինքս է, կատարեալ հանելուկ է այդ ժողովուրդը, խոսեց նա ինքն իրան.— հա մը-տա՛ծիր, հա քննիր, դարձեալ չես կարող ճանաչել,

Նա կամ պատմութիւն չունի, կամ պատմութեան մի տեղը, մի այլանշան արտագրութիւնն է...

Նա լռեց, անդադար թողնելով իր բերնից պապիրոսի թանձր ծուխը: Կարծես, նրա հետ աշխատում էր ցրվել սրտի վրա ծանրացած թախծութիւնը:

Վարդանը նոյնպէս լուռ էր: Եւ խորին կարեկցութեամբ նայում էր այդ եռանդով լի երիտասարդի վրա, որ երևում էր նրան, որպէս մի անփորձ թիֆլիսեցի, որ խաղում է ճրագի հետ և իր անգոր թիֆլիսեցի շարժումով աշխատում է հանգցնել նրա բոցերը...

Նոյն միջոցին ներս մտաւ ծերունի խաչօր և քանի րոպէից յետոյ, ամեն զիջելու սովորութեան համեմատ, հաւաքվեցան նրա որդիները, թէ և արեւ մտնելուց դեռ մի ժամ էր անցել, բայց ընթերցել չուտ տուեցին, որովհետեւ, իբրեւ մշակ մարդիկ, նրանք պէտք է չուտ ուտէին, չուտ քը-նէին և առաւտեան վաղ վեր կենային:

Բնթերթի ժամանակ պ. Գուգուկեանը բաւական խմել և նրա սրտի տխուր արամազրութիւնը փոքր ինչ ուրախ կերպարանք ստացաւ: Նա մինչև անգամ երգեց «Տէր կեցիս դու՝ զհայրս թաղիս» գեանցի նշանաւոր երգը: Եւր սեղանը հաւաքեցին, նա դարձաւ ծերունի խաչօրն, ասելով.

— Զրամայեցէք օղայի դուները փակեն և մեզ չը խանգարեն, եւս մի առանձին խոսելիք ունենա:

Երեւոյն զարմացաւ, թէ ինչ առանձին խոսելիք պիտի ունենայ, և ասաց որդիներից մէկին, որ դուները փակեն: Բոլորը լռութեամբ սպասում էին նրա խոսքին:

— Եւ ոտով կը հրատարակվի պատերազմ ուս-

նորի և թուրքերի մէջ.— Գիտէ՞ք այդ բանը, հարցրեց նա:

— Մենք ոչինչ չենք լսել այդ մասին, պատասխանեցին նրան ծերունին և իր որդիները:

— Եւ գիտեմ, ասաց Վարդանը.— մեր կողմնորում ուսները սաստիկ պատրաստութիւններ են տեսնում:

Այդ լուրը կայծակի նման հարուածեց խեղճ ծերունուն: Նա իր կեանքում մի քանի անգամ տեսել էր ուսների և թուրքերի մէջ եղած պատերազմները և դեռ չէր մոտացել նրանց սարսափելի հետեանքները հայերի վերաբերութեամբ: Իսկ Հայրապետը այժմ հասկացաւ քուրդ տիկնոջ մի քանի օր առաջ Սառային հաղորդած խօսքերի զայտելը, թէ ինչ նպատակի համար էր պատրաստում Ֆաթմա-հէյլ իր հեծելազորը:

— Այո, պատերազմ կը լինի, խոսեց Վարդանը մի առանձին հեղուկութեամբ.— Եւս և ջորին պիտի կռուեն, իսկ մէջեղում էլ կը ստակիր...

— Այդպէս է, ասաց ծերունու մեծ որդին.— Հայրապետը.— մեր կողմին հայերը կը արթնան, կը ոչնչանան պատերազմի փոթորիկի մէջ:

— Այդ եւս չի գիտեմ... պատասխանեց ծերունին և նրա ձայնը խեղճիցաւ սրտի կակիծից:

— Եւս եւս, ասաց պ. Գուգուկեանը.— Նա աշխատում էր այս գիւղի իր խօսքերը աւելի ուսմանը և նրանց աւելի հասկանալի ձև տալ:— Այս պատերազմը մինչև այսօր թուրքերի և ուսների մէջ եղած միւս պատերազմների նման չէ, դա բոլորովին ուրիշ միտք և ուրիշ նպատակ ունի: Գուգ. լրագրից չէք կարողում, ի հարկէ, չէք կարող գիտնալ, թէ այժմ ինչ է գործվում աշխարհի մի ուրիշ մասում, որին կոչում են Բալ-

կը լինի մի ընդհանուր ընդունարան, և այլն:»

Արեմն պ. Պապադանեան դիտաւորութիւն չունի հրատարակել մի գաւառական թերթ, այլ Լըռանից, որտեղ ոչինչ մտաւոր կեանք չը կայ, դիտաւորութիւն ունի հրատարակել մի ընդհանուր հայոց թերթ....

Ինչքան պ. Պապադանեան իրան հանձարեղ մարդ կարծէր, նրան անհնարին կը լինի Լըռանից որ և է ընդհանուր հարցեր վճռել: Տեղափոխեցէք մի ամենազինական պրոֆէսորին, մի ամենաընդունակ պոլիտիկոսին մի մեծ քաղաքից մի գաւառական քաղաք, — նրան անհնարին կը լինի նոյն նշանակութիւն ունենայ, ինչ որ նա ունէր մայրաքաղաքում:

Թող Լիւի-դը-ժիրարդէն փորձի Մարսէյի կամ Մոնպելիէի մէջ հիմնել մի մեծ թերթ, որ նոյն կշիռ ունենար ինչպէս Փարիզում հրատարակված նրա «Liberté» կամ «France» լրագիրներն ունէին, — և նա կը տեսնի որ այդ նրան անհնարին կը լինի:

Գուցէ Գերմանիան այդ կողմից բացառութիւն է կազմում ամբողջ աշխարհից. այդ երկրում Կեօնի կամ Լուքսեմբուրգի պէս համեմատաբար աննշան քաղաքներում հրատարակվում են այնպիսի լրագիրներ, որոնք նոյնքան և գուցէ աւելի մեծ ազդեցութիւն ունեն երկրի հասարակական կարծիքի վրա, քան թէ մայրաքաղաքում, Բերլինում հրատարակվող

լրագիրները: Գերմանիայում, ութ կամ տաս հազար բնակիչ ունեցող քաղաքում համարաբար շատ անգամ աւելի հռչակված է քան թէ նոյն երկրի մայրաքաղաքի համարաբար: Այդ այն պատճառով է, որ Գերմանիայի իւրաքանչիւր իշխանութիւն, իւրաքանչիւր նահանգ, գաւառ կամ քաղաք դարերով ապրել են իրանց ինքնուրոյն, անհատական կեանքով:

Մեզանում և ոչ մի երկրում այդպէս չէ: Յանկալի է որ «Պրասկը» և նրա օրինակին հետեողները, հասկանային իրանց համեստ կոչումը:

Այստեղ լինի աւելի համեստ կերպով սկսել գործը. գաւառական թերթը պէտք է միմիայն գաւառական շահերը պաշտպանի, գաւառական գործերով և հարցերով զբաղվի:

Ինչ են նշանակում «Պասկի» առաջին համարի առաջնորդող յօդուածի մեծ մեծ ֆորադնէր և... Ինչ կը նշանակի հրատարակել մի գաւառական լրագիր «Պասկ» վերնագրով: Մի՞թէ կարելի է այդքան քիչ համեստութիւն ունենալ կարծելու համար որ իր լրագիրը բոլոր հայ լրագիրների պատկեր կը լինի: Ինչ կը նշանակի գաւառական թերթին այդտեսակ պրոգրամ տալ՝ մանկավարժական և պատմական: Եթէ գաւառական լրագիր էք հրատարակում, պէտք է գաւառական լրագրի պրոգրամ տաք նրան, և նպատակ չը դնէք ձեզ

ընդհանուր հարցեր վճռելու: Աւելի լաւ կը լինէր, եթէ պ. Պապադանեան այդտեսակ վերնագիր տար իր լրագրին. «Լըռանի թերթ», լրագիր գաւառական: Այդ վերնագրին համեմատ իր լրագրի պրոգրամն էլ որոշէր ու գծադրէր:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆ

Վերջին ժամանակներս Թիֆլիսում հրդեհները այնքան յաճախակի են պատահում, որ ամենախաղաղ անձանց անգործութիւնն անգամ զբաղում և նիմարում են նրանց կասկածանքի, թէ և նրանք ամենափոքր արտադրանքով ազատ լինելու: Մասնաւոր որ դարմանայի է, տեղական ուսուսումնական հաստատութիւնները աւելի են հակամարտ դէպի այս դիրքահաստութիւնը: Նրանք առանց հասու լինելու խօսութեանը, առանց հետազոտելու տեղի ունեցած պատահարի բոլոր կողմերը, մանաւոր միւր միւսից առնելով և առաջինի վրա մի բան ևս աւելացնելով, մի կողմնակի դործին անկառն մարդու խաղաղ մեղադրում, երբեմն բանտարկում ևս են, և եթէ այս աւարկայ կողմ անհատութիւնը իրան պաշտպանելու վտանգութիւն չունենայ, կամ իսկապէս ասած փոքր ինչ անտարբեր մնայ, չուտով և կախաղանի կարժանցանքն են:

Խօսքիս սպասոյց կարող է լինել ամայի Զին պատահած հրդեհը Միքայէլեան կամուրջի վրա: Կրակը յայտնվելով կողքոյց Աւրովանների մաղաղիւում, այրեց ամբողջ խանութը իր երկու նկուղներով, այրեց նաւանակ և նրան կից միջապահատի խանութը: Տեղական հրատարակութիւնները փոխանակ իսկական փառաւորութիւն, որին մենք հետամուտ լինելու ոչ կամք ունենք և ոչ կարողութիւն, մեղադրեցին մեզ, որ իրր թէ մենք ենք յանցաւորը, չը բաւականացած դրամով ի վերջոյ և բանտարկած հրատարակեցին մեզ:

Այդ անստոյգ տեղեկութեան արմատական խորը «Վոլկաուր» հանդիսացաւ, որը ոստիկանութեան իրեն հաղորդած տեղեկութիւնը նաղրի ընդունելով, առանց խօսութեանը լաւ տուգելու, հրատարակեց, ոչ իբրեւ ենթադրութիւն, այլ որպէս հաստատ իրողութիւն, բայց սա պատիւ չէ բերում աղին հրատարակութեանը:

Եթէ մի պոլիցիական պրիստաւ ենթադրում է որ կրակը պատճառված լինի մեր ֆոտոգրաֆիական գործարանից, դա հաստատութիւն չէ, ինչպէս և այն ևս հաստատութիւն չէ, եթէ ևս (անգամ) ասեմ, որ պրիստաւ ևս այդպէս հաւատացնելով իր որոշ նպատակն է ունեցել. ամեն մի գործ կամ խնդիր իր հաստատուն փաստերը պէտք է ունենայ և իւրաքանչիւր մի այդպիսի ծանրակշիւ հարց պարզելու համար կան օրէնքներ, քննիչներ և դատարաններ, որոնց միջոցով պէտք է գանգաւանել և երեւան հանել ստոյգը անստոյգից, ինչպէս և անպարտը պարտաւորից: Բայց քանի որ ոչոքի յայտնի չէ, ինչպէս և մեզ, թէ որ քննիչը, երբ և որ դատարանի միջոցաւ է մեզ յանցաւոր ճանաչած, իսկ մի խմբագիր հրատարակում է մեզ յանցաւոր, դա դէպի չարն է գործ դնում իր սուրբ պարտականութիւնը: Սա պատու և կեանքի խնդիր է. հանաք չէ....

Մեր գործարանում կրակի հետք անգամ չէ երեւցած, բայց այդ այրվող խանութները բաժանվում են մեզանից մի բաւականապէս լայն կորիզօրով: Իսկ եթէ յիշեալ գործարանը նիմարվեց փոստի կորստեան կամ կողպուման մասնակցելով, այդ էլ նոյն պոլիցիականին յատուկ թուութեան շնորհիւ, ինչպէս և ինքն խոստովանեց ասպաշովայնող ընկերութեանց գործակատարների առաջ, սակայն և որի նիմարութիւնը, որ իրր թէ կրակը մեր գործարանից պէտք է պատճառված լինի, նոյն գործակատարների և իւրաքանչիւր մի լսողի և տեսողի ծիծաղն է շարժում:

Մենք մեզ մեղադրված չենք համարում և չենք էլ կարող թույլատրել ուրիշին այդպէս հեշտութեամբ արատաւորել մեր պատիւը: Բայց ով իրան իրաւունք է համարում թող կամ յայտնի ապացոյցները հաստատի, կամ պարտք համարի ինքեան հրապարակաւ ուղղել իր սխալը, ջնջելով այն արատը, որ անիրաւացի կերպով բարդած է մեզ վրա:

Գ. Տէր-Աւետիսեան

կանեան թերակղզի: Այնտեղ նոյնպէս կան քրիստոնեայ ազգեր, որոնք այստեղի հայերի նման թուրքաց հպատակներ են, և որոնք այստեղի հայերի նման դարերով տանջվում էին թուրքերի բարբարոսութիւնից: Բայց նրանք հայերի նման համբերել չը կարողացան, պատասխանեցան, և անա մի տարուց աւելի է, որ կռվում են թուրքերի հետ նրանց լծից ազատվելու համար: Յաղթեցին, յաղթվեցան, սարափելի զոհաբերութիւններ արեցին, վերջը ռուսները մէջ մտան, և քրիստոնէից ազատութեան անունով, նրանց պաշտպան հանձնարեցան: Ա. Պոստոմ և Երզրական պետութիւնները ինքնապաշտպանեցին ժողով կազմեցին, որ այդ ճնշված քրիստոնեայ ազգերին մի քանի արտօնութիւններ, մի քանի իրաւունքներ տային, բայց համաձայնութիւն չը կայացաւ և խորհուրդը մնաց առանց հետևանքի: Այժմ ռուսները կամենում են սրի ուժով ընդունել տալ թուրքերին այն, ինչ որ նրանք չը համաձայնեցան ընդունել իրանց հպատակ քրիստոնեաների ազատութեան մասին:

Այդ անցքերի պատմութիւնը, թէ և այն ժամանակ աշխարհի ամենախուռ անկիւններում անգամ տարածվել էր, բայց հայ գիւղացիների համար բոլորովին նորութիւն էր. նրանք ոչինչ չէին լսել, և այդ պատճառով զարմացած լսում էին պ. Գուգուկեանի խօսքերը: Հայ գիւղացին իր ճորովանից զուրկ, իր գաւառի միւս կողմում չը գիտէ, թէ ինչ է կատարվում, նրանք այդանը միայն լսել էին, թէ թուրքերը ինչ-որ պատերազմ ունեն, բայց թէ ո՞ւր է և ինչ բանի համար է պատերազմը. — այդ մասին տեղեկութիւն չունէին, և թուրքերի պատերազմ ունենալը յայտնի էր նրանց

այն առիթով միայն, որ հարկերը խոտովեանք պահանջում էին և աւելի շատ էին առնում քան թէ առաջ, անդադար կրկնելով, թէ ճիշտ աւրութիւնը պատերազմ ունի, պէտք է օգնէք:

— Թուրքերի այժմեան պատերազմը թիւրքիայի հպատակ քրիստոնեաների ազատութեան համար է, շարունակեց պ. Գուգուկեանը: — Բայց պէտք է զիտենաք, որ թիւրքիայի աւելի տանջված, աւելի հարստահարված քրիստոնեայ հպատակը հայն է: Այդ դուք ինքներդ լաւ էք իմանում, որովհետեւ ձեր անձի վրա փորձել էք թուրքի ամեն աւսակ բարբարոսութիւնները: Արեմն ժամանակ է, որ հայերն էլ մտածեն իրանց հանգստութեան համար:

— Մենք ինչ պիտի մտածենք, պատասխանեց ծերունի խաչօն. — դուք ինքներդ ասում էք, թէ ռուսները պատերազմելու են քրիստոնեաների ազատութեան համար, Աստուած յաղորդիւն տայ, նրանք կը գան և մեզ էլ կազատեն:

— Այդ իրաւ է, միայն մի բան կայ, մէջ մտաւ վարդապետ. — ասում են, ամենի աղան լաց չը լինի, մայրն էլ ծիծ չի տայ: Հայերը իրանց լուսթիւնով իրանց համբերութիւնով և իրանց մեծայայտ սպանելով ոչինչ չեն ստանայ: Հայերը պէտք է բողոքեն:

— Այո, պէտք է բողոքեն, կրկնեց պ. Գուգուկեանը. — և այդ բողոքը պէտք է յայտնվի նոյն ձևով, որպէս յայտնեցին միւս քրիստոնեայ ազգերը:

— Ազգում էք ասել, թէ հայերն էլ պէտք է կռուեն... նրա խօսքը կարեց ծերունին:

— Այո, այդ եմ ուղում ասել: Հիմա աշխարհի կարգն այդպէս է, և միշտ այդպէս է եղել, ով որ զէնք գործածել չը գիտէ, ով որ արին թափելու

և մարդիկ կոտորելու ընդունակութիւն չունի, նրան ատում են: Դու ազատ լինելու իրաւունք չունես: Արեմն, եթէ հայերը ցանկանում են մի բան ստանալ և ազատ լինել, պէտք է ցոյց տան, թէ իրանք ևս զուրկ չեն քաջութիւնից, թէ իրանք ևս սպանելիք տեսն: Եւ այժմ ամենապարտաւոր ժամանակն է:

Դերունին մի դառն ժպիտ գործեց իր խորշում գէմբի վրա, պատասխանելով:

— Օրհնած, ինչով պէտք է ցոյց տան, թէ քաջութիւն ունեն, կամ սպանել գիտեն: Թուրքերը հայերի մօտ մի դանակ անգամ չեն թողել, որ հարկաւորած ժամանակ մի հաւի վիզ կըտրեն:

Պ. Գուգուկեանը դժուարացաւ պատասխանել վարդապետ ասաց:

— Ձեռքեր, որքան կամենում էք, ես կը տամ ձեզ, միայն կռուդենք լինէին: Ձեզ յայտնի է իմ պարագիծը, ևս կանարապանդիստ եմ, ինձ ծանօթ են բոլոր անցքերը, բոլոր գաղտնի ճանապարհները այստեղ գէմբի անցկացնելու համար:

— Միայն զէնք բաւական չէ, խօսեց խոհեմ ծերունին. — դուք կարող էք տալ այստեղի հայերին այն սիրտը, այն քաջութիւնը, որ ունեն միւս քրիստոնեայ ազգերը, որոնք այժմ պատերազմում են իրանց ազատութեան համար: Ձեռք ինչ գործ կարող է կատարել մի ստրկացած ժողովրդի ձեռքում:

— Հենց չէ այդպէս դատել ժողովրդի վրա, տանտուտ խաչօն, խօսեց պ. Գուգուկեանը. — մեր ժողովուրդը բոլորովին չէ կորցրել ոչ իր սիրտը, ոչ քաջութիւնը և ոչ ազատութեան զգացումը: Մի

շարժառիթ, մի յարմար ժամանակ պէտք է, որ դրանք յայտնվեն նրա մէջ: Այժմ ամենապարտաւոր ժամանակն է: Թուրքերը պիտի պատերազմեն թուրքերի հետ, թող հայերն էլ մի կողմից դուրս բարձրանան: Եւ հաւատացած եմ, որ ռուսները ամեն կերպով կօչեն մեզ:

Դերունին խաչօն օրդիները բոլորովին լուռ էին և ոչինչ չէին խօսում: Նրանցից մէկը, որ կոչվում էր Գալօ, որն իր կորպուսների հետ մի շարժառիթ առաջ ունեցած խորհրդի մէջ յայտնեց այն միտքը, թէ լաւ է, որ իրանց քայլը Լաւան քուրդ բէկի կիւն լինի, որովհետեւ դրանով կը վայելին իրանց հոգը փեսայի պաշտպանութիւնը. — այդ Գալօն, որ խորին տաճութեամբ լսում էր իր հօր և նրա երիտասարդ հիւրերի խօսքերը, դարձաւ դէպի պ. Գուգուկեանը, ասելով:

— Եղբայր, քեզանից արեւան հոտ է դալիս, մենք ոչ քո չարն ենք ուղում, ոչ քո բարին, էգուց առաստեան չուտ վեր կայ, բանը — մանող հաւաքիր, և հեռացիր մեր տնից, թէ չէ, մեր գլխին մի պատուհաւ կը բերես....

Դերունին խաչօն սաստեց օրդուն, որ լռէ, և ինքը գաւառայով պ. Գուգուկեանին, ասաց:

— Գուգու մի նեղացէք իմ որդու խօսքերից, նա չը գիտէ, թէ ինչ է խօսում: Լսեցէք ինձ, ես ոչ կարողացել եմ և ոչ էլ իմանում եմ, թէ ուրիշ երկրներում ուրիշ ազգեր ինչ են չինում: Բայց որպէս երկրաշործ մարդ, ես մի բան գիտեմ, մենք՝ գիւղացիներս մինչև հողը չենք վարում, չենք փափկացնում և չենք պարտաւորում, մեր սերմը չենք ցանում, որովհետեւ գիտենք, որ սերմը չի կանաչի, արմատ չի ձգի, միայն կը ծիլ և ինքն իրան կը չորանայ: Այս բանը Գրիգորի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իսում ենք որ կրակի ղէմ ապահովութեան
կրթութիւնները կենտրոնական վարչութիւնն
արգելի են արդէն ֆիզիկալ ազնտանքին աս
տեղծանել կրակի ղէմ խանութները ապահարեան
արդէն ապահովում ապահարեան, ի հարկէ, աս
տեղծանել կը մնան մինչև ապահովութեան ծածակ
ի լրանալը, բայց նոր ապահովութիւնները ընդ
նիւր արգելադրուի:

ԱՆԱՆՔԱԼԱՔԻ նուիրատուների ցուցակի
 օգուտ վանի սովեոց, որ տպւեցաւ Վշա
 48 մէջ, մտաւ մի սխալ, Պ, վահրամանի
 էջ հաւաքւեցաւ ոչ թէ 19 բ., այլ 91 բուրյ:

Մայրաքաղաքի ռուս լրագրիչները լսել են արձր կարգադրողական յանձնաժողովի անդեր ընտրվեցան հետեւեալ անձինք. իշխան Լիպի, պ. Մարկով, Պէրֆիլիեւ, Կոխանով, Կովալի, Սլոսկի, Բօրիլիով, Բառիանով և Զեքեր։ յանձնաժողովի նախագահ, կոմս Լօրիւ-Մէլքումանեակաւորապէս հրաւիրում է յանձնաժողովատերին, ըաղաքային գործերի կարգադրելու ամերիկեցի, Ս. Պետերբուրգի Կոմսայի ամերիկեցի, Լպովն է որ և Մոսկովի և Ռուսական ուրիշ մեծ քաղաքների քաղաքային վարչութիւնների ներկայացուցիչները ժամանակ առ ժամանակ հրաւիրվեն յանձնաժողովի նստերին, Նոյն կարգորդում են որ Ս. Պետերբուրգի և Մոսկովի զգնւածայեւական դասի ներկայացուցիչներ կը իրրվեն մասնակցել յանձնաժողովի մի քանի աստամներին։ «НОВОЕ ВРЕМЯ» լրագիրը լսելով լրացի մեծ քաղաքների քաղաքային վարչութիւնների ներկայացուցիչներից, կը հրաւիրարձր կարգադրողական յանձնաժողովի նստերի վարչի գտնվել և Ռուսաստանի այլ և այլ տեղի ղեմավորների նշանադական ինքնավարութիւններկայացուցիչներ։

Այսօր, երեքշաբթի, մարտի 25-ին, ժամը 12:00-ին, Երևանի քաղաքապետարանի Կոնսերվատորիայի խորհուրդի նիստում քննարկվել է Հայաստանի Հանրապետության մշակույթի նախարարի հրահանգով Երևանի քաղաքապետարանի կողմից Կոնսերվատորիայի խորհրդի անդամների ընտրության հարցը:

ՄԵՐԵՎԱԿԱՐԳԻՒՄԱՅԻՆ մեզ գրում են մա
 15-ից, ՎԱՍՍՐ զեռ ձինով պատած են
 աշտերը, Երկրագործ դասը անասունների կ
 րորի կողմից միմ անգութան մէջ է, Ուրիշ
 ինքերի մարտի սկզբներին գիւտացնելը ար
 արտերը վարում էին, իսկ այս տարի մինչև
 Երկրի ֆազի թէ սերմ ընկիլ դաշտը, Լուսմ
 մէ անորձեռութիւն է լինում ազգատ երկրա
 ձեներին կառավարութեան կողմից սերմ
 տարւո

Անդրէաս Արծրունի գրում է մեզ Յերլինից

քանքը առանց քաղհան ²⁾ անելու, և
 տնկէք, որ վայրենի խոտերը կանեն, կը
 մահան, կը խեղդեն նրանց և իրանք կը
 իրանց տելը: Անք սերմանած բոյսերը կո
 ճան: Դա մի տեսակ կ'ու չէ, որով աւելի զօ
 պահում է անգործին, Բոլոր բոյսերի մէջ ն
 վում է այդ կ'ուր, այդ պատերազմը, որով
 միւսին աշխատում է ճնշել, ոչնչացնել, որ կ
 ղանայ պահպանել իր գոյութիւնը: Եւ որն
 կ'ուելու, մարտնելու և մրցելու ընդունակու
 չունէ, նա զրկվում է կեանքից: Այդ ընդունակու
 թիւնը ուրիշ խօսքով կոչվում է անձնապա
 պահուն թիւն: Անձնապաշտպանութեան վա
 ցանքը ինքը բնութիւնն է,—բնութիւնը բոլոր
 ներքին, որոնք ածելու և բազմանալու ունակու
 ունեն, տուել է իրանց նմանների հետ
 ընդունակութիւն, մէկու չառ, միւսին ստ
 յառելու, խօսելու, անհատները և մարդկ
 ունեն այդ ընդունակութիւնը: Միայն քա
 փայտերը, մուռած մարմինները մեռու են ան
 և իրանց անձը պաշտպանել չը դիտեն, որով
 նրանք կեանք չունեն: Բայց ուր որ կեանք
 այնտեղ կայ և այդ բնական կ'ուր: Դա կե
 կ'ու է, որի մէջ ամեն մի էակ ոչ միայն ա
 տում է պահպանել իր գոյութիւնը, այլ ա
 տում է և ոչնչացնել իր թշնամիներին, որով,
 իր անելութիւնը ապահով և անաբեղել կե
 կատարվի...

*) Քաղհան անել նշանակում է ցանքի աւելորդ և վնասակար խոտորոյները արմատիկ անել:

տեսալը: «Ստորագրուիցի մի հայ ուսանող
Արարիսանանայ, գրում է ինձ որ նա այնտե
տաւորութիւն ունի հաւաքել իր գերմանացի
նոթներէրց նուիրատուութիւններ յօգուտ Վան
վատանճներու և ինձ էլ առաջարկում է նոյնը
ձել և բերլինիում: Կս ինքս էլ նոյն գիտութ
թիւն ունի՝ արդէն, բայց հաղիւ թէ դա ինձ
ջողով: Կուցէ իշգրահ-վճարակալարում պէտ
հանգանակութիւն կարող է արդովել, բայց ա
դա զգուար իրագործելի բան է, որովհետե
կողովից պատասխանում են թէ իրանք էլ պ
և այնտեղ պիտի փողեր նուիրեն: Հնարիտ ե
գումարներ են նախկում պայտղ թէ Սկէ
սովատանջների համար և թէ նոյն իսկ ին
կարօտեաների ու չքաւորների օգտին: Այ
նիշտ բան է, որ պարսն բազմաթիւ անձն
նութիւններ պատասխան ինչպէս քաղաքի մ
նակները պատահում են սովից, կամ աշխատ
բանակայութենից: Կ: Եթէ այստեղ ամեն ս
ստորագրութիւններ են չըլում, հասկանալի
աւելի իր մասնակցեն իրանց աղքատների
առաջարկվող ստորագրութիւններին, քան թ
վրեն մի բան յօգուտ օտար, թէ և աւելի զժ
մի երկրի: Մարդը այնպէս է ստեղծված,—
պատճառով չը պէտք է մեղադրել գերմանա
րին չէ—որ մեծ մասամբ աւելի է խղճում ն
որոնց զիջողութիւնը ինչոյ իր աչքով է
նում, իսկ չը տեսածը նրա վրա աւելի թոյ
պատրուկիւն է անում:»

Այդ գրում են ԱՅԱԼԳԱՆԱԳԻՅ Տեառնայի օրերս գաւառիս Զ. զիւրի բնակիչնքս մեզին գաւառապետն, յայտնելով որ ոչ ցուս ոչ ոստերու հաց ունեն, ոչ էլ, վերջապէս չառնունքի համար զարման ունեն. յորմէս յետ էին մի Զար անկ իրանց անմիջեմբար կին: Այդ զիւրը բազկացած է 84 տնից, որ 40 տուն ունեն միայն ոստերու համար հարբն կամ զարի), իսկ 40 տուն ոչ ոստերու ցանկերու հաց ունեն: Անում են միայն 4 որսոք թէ ոստերու և թէ ցանկերու բաւական հաց ունեն: Եւ այդ զիւրը բացառութիւն կազմում գաւառիս զիւրեր թւում:»

ԱՆԻԿԱՎԱՆՔԻՅ մեզ գրում են, որ այդ ժր չըմկալալ գիւղերից միւնի բնակիչը ոչ տանկիւրի ոչ իր անասունների համար կեր չը գտնելու պատճառով, մօրթում է վեր իր անասուններին ե կերակրում է իր զաւա առանց հացի, միայն մօրթ:

ՂԱՐԱՐՈՒՄ ԵՎ զիւղից մեզ դրամ են՝
զիւղայեաները, որոնք վերջին ժամանակները
չունենալու պատճառով, կերակրուած էին
կով, այժմ այդ էլ չունեն։ Եւ անա, չըն
որ մեծ պատ է ե լուծելը չայ զիւղայեան
պղծութիւն է համարուած, սակայմ ե մորը
տաւարը ե միւր ոտակ։»

կատարվում է բոյսերի և անասունների կեն-
դոյնը կատարվում է և մարդկային կեն-
Ալյստիզ ևս հանդիսանում է նոյն կուրը,
աւելի սաստիկ և աւելի ըզգմատեսաւ կ
Ազգերի կրթութեան և ընդունակութեան
մատ փոփոխում են նրանց անձնապաշտ-
թեան վէրքերը (Յէջքեր ասելով, ես ի
չունեն միայն սուրբ և հրացանը,—արհեստ-
տութիւնը նոյնպէս զէշքեր են, որոնցով
դուրդ աշխատում է անտեսապէս մրցել և
ժողովրդի հետ) Աւելի անբաղադրելի է մ
ազգերի մէջ այդ կուրը կատարւում է մի
զգեական ուժով—որով, Այդ զէշքով բո-
թուրքերը կուռում են մեզ հետ։ Անձն ապ-
պանութեան ևս որէնքները պահանջ
պատասխան թէ՛համառն նոյն զէշքով ին-
քով որ են ճշնայն և և մահացողով է մե-
մարութիւն կը լինէր իմ հոգմից աւելին
հանջել,—պահանջել այն, որին ընդունալ չ
ժողովուրդը։ Եւ ցանկութիւն չունեն աւել
մենք պէտք է սուր վեր առնենք քրդերին և
քերին ոչնչացնելու համար, որ մեր հայրեն
մնացած հողի վրա մենք միայն ընակէին
ատում եմ, որ պէտք է սովորենք ան-
պաշտ պահանջութիւն, որպէս զի բո-
թուրքերը մեզ չը ոչնչացնեն։ Այդ երկու
մէջ մեծ տարբերութիւն կայ։

Մերունի խաչօն կտրեց պ. Դուդու
կուսոր, ասելով,

— Եւ հասկանում եմ, բոլորը հասկանո
ւնչ որ ասում էք դուք, բայց դարձեալ
կրկնեմ նոյն խօսքը, որ մի րօպէ առաջ աս
միանգամով, մի օրվայ մէջ մի այսպիսի մե-

Մեզ գրում են ԱՍՏՄԱԼԱՆԻՑ Տնտեսական
տրվարի 28-ին, Ա. Վարդանյանց տնի օրը
ղաց զարցյի զահիճում հանդէս կատար
կարգադրեցան հաւեր և տառաւորներ, Ա.
պատնարաղվի համառու հկարգադրութեամբ
զհանգարում կատարուց զարդոյների նուր
ների իշխաւանկին: Ներկայ էին տղիւն պի
առաւնորդը, մի քանի տիկնիւններ և մի
Հանդէս օր թեթև հախախտիկով վերջացաւ

Մեր աշխատակից թիվը Վիրիանանանց է մեզ հետևելու, Պրոֆէսոր Մանասէինը լաբորանթի մէջ յայտնած հետեւեւ հէյը զովիւրը (Врачъ № 8) կարող է ամառը տառախել իննն այն լրագիրներին, որոնք ցինն Վէլլան (№ 4) առաջնորդող յոգեւած լիւթ ուսանողական ճայի դէմ գիտորվարս աւուռ է պրոֆէսոր Մանասէին, կայացաւ տերերից թմկական-խիւրդրական Ակադի հանրիկն աստիճէ ծաղո: Հաւաքիլեցաւ 170 հոգի և որոնքնուն ամին մի ժամանակ լուռ էր 5 րոուր, ուստի ճայի ամբողջ աթիւրը եղաւ, ամենաթիւր, 850 րուր: Ճշատած, մտքը չեւր հնամանս ալայիկի նշանակովիւրը, թմկների միմեանց մէջ անտիլիւր ճաշերով չէր հեւացիլ, իսկ այն մուշը, որ կարգում է այն տեղի հետ, անտող էր եղել, եկէն եւս միայն իրական չէ պարանշում արհեստական կերպով պահված լիկելու: Եւ այդ զգացմունքը կարգիւ ամենայնիւ առաջալայով թմկներին անորովեանը արտայայտեց ձեռով: Մի և նոյն դուռարը ոչ թէ խոհանոցական աղ խորանախելու համար, այլ նրանից մի օգտակարութիւն:

Ստացանք երկեւեռնիկ՝ պ. վատակ Պ
նեանի խմբադրույթամբ հրատարակվող
չարաթափերթի առաջին համարը:

Ի ԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Հիմադարձի, մարտի 20-ին, Ամարային
հովտ, հայոց թաաթառահան խումար յոս
Տէր-Կաթաթանիցի առահց Սահպոկահանի
Տէր-Կաթաթի գոթիտուր մոլորընդ և Ելսիտ
սրինըս պիտան: Հասարակութիւնը Լ
խաղորդի դահլիճը, Տէր-Կաթանիցի
խաղոր տանիւրը հանար: Առհասարակ
ցուն հաս լառ անցառ, որովհետև երկու
նիտի մէջն էլ գլխաոր դերերը Կ. Տէր-Կա
թի կառարառմ: Միայն Ելսիտ Գաթաթան
ըստ պիտայի մէջ բացի բննֆիգիառա
ցած բոլորն էլ իրանց դերերը չը գիտ
բան իս չէ կարելի չը նկատել, որ մտ գ
նիտ պիտիտիտի, գոթաթիւր և կոնտիտ
մէջ շատ ծիծաղիկն են լինում, նրանք
մանրուն և կազիկահանիտ և կառաա
թան թէ մտրիկաա միտ տիպառառառ ա

Հինդզարթի, ապրիլի 27-ին, հայոց թառ
մշտական խումբը, Ամարային թատրոնում,
ցույցով թատրոնաւեր պ. Վահան Մամբ
կը տայ յօգուտ պ. Սարգարեանցի Վիլի
նոյթին զրաման:

t = 6 months *f* = frequency 0.019.00 110%

մ, փոխութիւն չէ կարող կատարվել, որ մե
մ, յուրյը մի նշաշարվ թողնէ իր ստրկական
այն, Լորութիւնը եւ հասկանայ, թէ ինչ բան է
պաշտպանութիւնը: Կուր, պոլսեցիբը,
մե- լազ սկսէիք այդ գործը. դուք պէտք է չ
ու- լինէիք առաջ մեզ սովորեցնէիք, թէ ինչ
անձնապաշտպանութիւնը, եւ այսօր, քրի
թի- Ներկ այժմեան պատերազմների ժաման
ո- ցանած սերմերը ցանկալի պտուղ կլ
այլ Կուր չը նախապաշտպանուցիք մեզ, Կու
նի ժամանակներ Պոլսում լուս հասեցիք,
եկի- եկել մեզ առում է չ, թէ սուրը վեր սա
նի թուրքի դէմ ձեր անձը պաշտպանեցէ
ը- խտուր է չ հասկանել, թէ ի՞նչ կարելի է

[illegible]

(1922-1923)

էլ է առում իր սուրբ Աւետարանի մէջ, եւ չափանցեալ եմ լսել եկեղեցւում: Հիմա, որդի, հողը պատրաստ չէ: Ուրում եմ ասել, ժողովուրդը պատրաստ չէ: Պէտք էր քանի, երեսուն եւ քուցի միտն տարի առաջ պատրաստել հողը: Երբ այդ նախապատրաստութիւնները կատարված կը լինէին, այժմ ձեր սերունդը բարեբեր երկրի վրա կընկնէին, կը բուսնէին, կը կանաչէին, կանէին, կ'առնառնային եւ մէկին հարկուր եւ մէկին հազարաւոր կը տային: Ախոր մի օրվայ մէջ բան չգտաւ: Ախոր մենք գիտեմք, որ ցանքի վրայի մի քանի եղանակներ են անցկեցնում, մի քանի տարբեր եղանակներ, մինչեւ հունձըր հասնանաւում է: Մենք գիտեմք, որ ցանքը համարում է եղանակների զանազան տեսակ խտտութիւններին, երբեմն փոթորիկը նրան հանգստութիւն չէ տալիս, երբեմն կարկուտը ձեռնում է երբեմն ձիւրը սառեցնում է, իսկ երբեմն արեգակի կենսատու ճառագայթները նրան ջերմացնում են,—մի խօսքով, ցանքը հազար ու մէկ փորձանքներ միջի անցնելով, կըբնագլխէ պտակում է փորձանքները բազմաթիւ... Այսպէս էլ ժողովուրդի սրտում սերմանած ցանքի վրայից պէտք է անցկենալ մի քանի եղանակներ, մի քանի խաղաղ եւ փոթորկալ ժամանակներ, մինչեւ հունձըր կը հասնանաւոր... հար...

—Հաստ գործեցիք օրինակ է, պատասխանեց
Պուղոսյանը, — ես բոլորովին համաձայն եմ ձեռն
հետ: Բայց մի ուրիշ բան կայ, այն եւս պէտք է
է ի նկատի ունենալ: Եւ այժմ ձեզ հետ
պէտք է ձեր ձեռով երկրագործի եւ անասնաբու
յան իր լեզուով խօսեմ, այդ լեզուն սակիչ հասկ
նալիս է, որ ձեռքերը ձեր ձեռքերն են: